

**BURSA KIRSALINDA KADIN OLGUSUNUN DEĞİŞİMİ ÜZERİNDE EĞİTİMİN
ETKİSİ (1945-2015)**

***EFFECT OF EDUCATION ON CHANGE OF WOMAN FACT IN BURSA RURAL (1945-
2015)***

Öğr.Gör.Dr. Hacer KARABAĞ

Bursa Uludağ Üniversitesi, AİİT Bölüm Bşk., hkarabag@uludag.edu.tr

ÖZET

Türkiye’de 1950’lerden günümüze hızlı bir toplumsal değişim yaşanmaktadır. Yaşanan değişimin birçok boyutu, özellikleri ve farklı bilim dallarını ilgilendiren çeşitli sonuçları vardır. Literatürde toplumsal değişimi farklı yönleriyle ele almış bilimsel çalışmalar mevcuttur. Toplumların yaşamış oldukları değişimi anlamının bir yolu da, içinde yaşadıkları toplumda kadınların sosyal ve gündelik hayattaki yerine, eğitim düzeyine, iş ve ev hayatındaki konumlarına bakmaktan geçer. Bu noktadan hareketle çalışmamızda öncelikle Türkiye genelinde ve sonrasında Bursa yerinde kırsaldaki kadının eğitim durumundaki değişimle birlikte işgücüne katılım, evlilik ve gündelik hayatta yaşadığı değişim ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye genelinde 1945’ten 2015’e nüfus, eğitim, evlilik ve işgücüne katılım konularında kadın nüfusunda yaşanan değişim, erkek nüfusundaki değişimle karşılaştırılmalı olarak, istatistiki verilerle ele alınmıştır. Bursa kırsalında kadın olgusunun değişimi üzerinde eğitimin etkisi ise, Bursa köylerinde sözlü tarih çalışmalarıyla elde ettiğimiz bilgilerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Kırsal, Kadın, Toplumsal Değişim

ABSTRACT

In Turkey, a rapid social change has been experienced from 1950s till the present day. The experienced change has many dimensions, features and various results regarding different disciplines. In the literature, there are scientific studies that have discussed social change with different aspects. Another way to understand the change that has been experienced by societies is to look at the place, level of education of woman in social and daily life and their position in business and domestic life. From this point of view, in our study, it was tried to put forth labor force participation, marriage and daily life with the change in education status of woman in rural areas throughout Turkey and in Bursa locality. Change experienced in female population regarding population, education, marriage and labor force participation from 1945 to 2015 was discussed by comparison with change in male population along with statistical data. On the other hand, the effect of education on change of woman fact in Bursa rural was tried to be put forth with details that we have obtained by verbal history studies in Bursa villages.

Keywords: Education, Rural, Woman, Social Change

1.GİRİŞ

Eğitim ve okula ilişkin olarak resmi amaçlar ve işlevler, bireysel ve toplumsal olmak üzere iki boyutta ele alınmaktadır. Birinci açıdan yaklaşıldığında, her bireyin kendi yeteneklerini tanımasına ve geliştirmesine; gerek akademik, gerekse akademik olmayan alanlarda onların bir takım beceriler kazanmasına yardımcı olma, toplumsal açıdan yaklaşıldığında ise ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda kalkınmış, gelişmiş refah düzeyi ve hayat standardı yüksek bir ülke olabilmesi için ihtiyaç duyduğu insanlar yetiştirmektir (Şişman 2012:15).

Türkiye’de eğitim, modern ve dinamik toplum yaratmak için başvurulan bir araç olmanın ötesinde politik, ekonomik ve kültürel bağımsızlığın da gereklerinden birisi olarak kabul edilmiştir. Eğitim; “Modernleşmenin kapısını açan bir anahtar” olma özelliği ile gelişmiştir (Baran 2010:19). Bu bağlamda kadının eğitimi konusu, gelecek kuşakların yetiştirilmesinde başat role sahip olmaları dolayısıyla ayrı bir öneme tabi tutulmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

“...Şuna kani olmak lâzımdır ki, dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir...Bir heyeti içtimaiye, cinsinden yalnız birinin icabatı asriyeyi iktisap etmesiyle iktifa ederse o heyeti içtimaiye yarıdan fazla zaaf içinde kalır. Bir millet terakki ve temeddün etmek isterse bilhassa bu noktayı esas olarak kabul etmek mecburiyetindedir... Binaenaleyh bir heyeti içtimaiyenin bir uzvu faaliyette bulunurken diğer uzvu atalette olursa o heyeti içtimaiye mefluçtur. Bir heyeti içtimaiyenin hayatta çalışması ve muvaffak olması için çalışmanın ve muvaffak olabilmenin mütevakkıf olduğu bütün esbab ve şeraiti tekabbül etmesi icabeder. Binaenaleyh bizim heyeti içtimaiyemiz için ilim ve fen lâzım ise bunları aynı derecede hem erkek ve hem de kadınlarımızın iktisap etmeleri lâzımdır... Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse bu vazifenin ehemmiyeti lâyıkiyle anlaşılır. ... Binaenaleyh kadınlarımız da âlim ve mütefennin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün derecatı tahsilden geçeceklerdir. Sonra kadınlar hayatı içtimaiyede erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin muin ve müzahiri olacaklardır...”(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II 1989 : 87-88)

3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim sisteminde büyük bir devrim gerçekleştirilirken, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması hususunda önemli bir adım da atılmıştır. 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu ile sosyal haklarını elde eden Türk kadını, 1930 ve 1934 yıllarında da seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında beş yıl olan zorunlu eğitim, 1997 yılında sekiz yıla, 2012 yılında ise 12 yıla çıkarılmıştır. Ataerkil düzenin hâkim olduğu Türk toplumunda eğitimin tüm nüfusa yaygınlaştırılması ve zorunlu kılınmasının gerek kırsal gerekse kentsel kesimdeki kadınlara olumlu etkide bulunduğu açıktır. Böylece Cumhuriyet dönemimiz boyunca, kadınların geleneksel ev kadınlığı rollerinin dışında, erkekler gibi bir meslek edinip ekonomik faaliyetlere her düzeyde katılma olanakları artmıştır.

Bu çalışmada öncelikle Türkiye genelinde 1950'lerden 2015'e nüfus, eğitim, evlilik ve işgücüne katılım konularında kadın nüfusunda yaşanan değişim erkek nüfusundaki değişimle karşılaştırılmalı olarak ele alınmıştır. Takip eden bölümde ise Bursa kırsalında kadın olgusunun değişimi üzerinde eğitimin etkisi, istatistiki veriler ve Bursa köylerinde sözlü tarih çalışmalarıyla elde ettiğimiz bilgilerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. TÜRKİYE'DE KADIN VE ERKEK NÜFUSUN DEĞİŞİMİ

Türkiye nüfusu, araştırmamıza konu olan süreçte dört kat artış göstererek 78.741.053'e yükselmiştir. 1980'lere kadar köy nüfusu, şehir nüfusundan daha fazladır. 1945 yılında %75,06 olan köyde yaşayan nüfusun oranı, 2015 yılında %7,89'a düşmüştür. 1980'lerden itibaren şehir nüfus oranında önemli bir artış görülmesinin sebepleri arasında uygulanan tarımsal politikadaki değişiklikleri, büyükşehirlerde fabrikalaşma ile birlikte iş olanaklarının artmasını ve bunların sonucunda oluşan içgöçleri sıralayabiliriz. Bu saydıklarımıza 1980 yılından sonra idari bölünüş yapısındaki değişiklikler nedeniyle bazı bucak ve köylerin ilçe olması sonucunda şehir olarak tanımlanan yerleşim yerlerinin sayısının artmasını da ekleyebiliriz.

Tablo 1'de köy ve şehir nüfuslarının yıllar içerisinde gösterdiği değişimi görebiliyoruz. Burada dikkati çeken bir diğer konu erkek nüfusunun şehirde 2000 yılına kadar kadın nüfusuna oranla daha fazla oluşudur. Diğer taraftan kadın nüfus oranı da köylerde erkek nüfus oranına göre daha yüksektir. Bu durumun temel sebebi köyden kente doğru göç ilk önce erkekler tarafından gerçekleşmiştir. Kente çalışmaya gelen erkekler burada elde ettikleri kazanç sonrası ailelerinin diğer fertlerinin de göç etmelerini sağlamışlardır. Başlangıçta genellikle işgücü göçü şeklinde olsa da bu yer değiştirmeler, sonraki süreçte eğitim almak amaçlı kente doğru göçler de artış göstermiştir.

Tablo 1: Şehir ve Köy Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı 1945-2015

Sayım Yılı	Toplam Nüfus	Şehir Nüfus			Köy Nüfus		
		T	E	K	T	E	K
1945	18.790.174	24,94	26,5	23,37	75,06	73,5	76,63
1960	27.754.820	31,92	33,69	30,08	68,08	66,31	69,92
1975	40.347.719	41,81	43,41	40,12	58,19	56,59	59,88
1990	56.473.035	59,01	60,29	57,7	40,99	39,71	42,3
2000	67.803.927	64,9	65,3	64,5	35,1	34,7	35,5
2015	78.741.053	92,1	50,15	49,84	7,89	50,41	49,58

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Ankara, 2003, ADNKS verileri (Erişim Tarihi: 05.10.2018)

Cumhuriyetin ilk yıllarında, uzun savaş dönemlerinin etkisiyle kadın nüfus erkek nüfustan fazla iken, 1940'lardan itibaren erkek nüfus kadın nüfusunu geçmiştir. Tablo 2'de kadın ve erkek nüfus oranlarının yıllara göre değişimi görülmektedir.

Tablo 2: Kadın Erkek Nüfus Oranları (1945-2015)

Yıl	Erkek	Kadın
1945	50,27	49,72
1960	51,03	48,96
1975	51,41	48,58
1990	50,65	49,34
2015	50,17	49,82

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Ankara, 2003, ADNKS verileri (Erişim Tarihi: 05.10.2018).

2.1. Türkiye'de Kadın ve Eğitim

Türkiye'de kadınların eğitim düzeyine bakıldığında, incelediğimiz dönem boyunca düzenli bir şekilde okuma yazma bilmeyen nüfusun azaldığını görmekteyiz. Yine de kadınlar ve erkekler arasındaki fark tam olarak kapanmamıştır. Tablo 3'te 1945-2015 yılları arasında kadın ve erkek okuryazar olmayan nüfusun oranları verilmiştir.

Tablo 3: Kadın ve Erkek Okur-Yazar Olmayan Oran (6 ve yukarı yaş)

Yıl	Toplam	Kadın	Erkek
1945(1)	69,8	83,2	56,3
1960	60,5	75,2	46,4
1975	36,3	49,5	23,8
1990	19,5	28	11,2
2008	8,2	13,1	3,3
2015	3,8	6,3	1,3

(1)7 yaş ve üzeri Kaynak: DİE, İstatistiklerle Kadın 1927-1992, Ankara, 1995. ADNKS verileri (Erişim Tarihi: 05.10.2018)

Orhan Türkoğlan Türkiye'de Köy Sosyolojisi ve Temel Sorunları (2016:204) isimli eserinde 1960'ların Türk köylerindeki kız çocuklarının eğitime dair şu tespitlerde bulunmaktadır:

“...bilhassa kız çocuklarının ilk okuldan sonra eğitim görmelerine ana baba taraftar değildir. Mesela Erzurum iline bağlı en yakın köylerden birinde kız öğrenci oranı erkek öğrencinin 1/3'i kadardır...çocuklarının bir meslek sahibi olması hususunda bilhassa aile, ilkokul eğitimine tepkide bulunur. Örneğin, Ankara gecekondularında 744 ailenin 537'si (2/3) kızlarının ev hanımı olmasını isterler. Bu oran köy bölgelerinde yüzde yüze yakındır.”

Ferhunde Özbay'ın (2015:62) aktardığı 1973 Hacettepe Araştırması'na göre, kırsal kesimde erkeklerin %56'sı ilkokulu, %13'ü ise daha yüksek bir okulu bitirmiştir. Bu oranlar kadınlar için

sırasıyla %31 ve %7'dir.

1975 yılı itibariyle kadın nüfusun yarısı okuma yazma bilmeyen kısımda yer alırken, özellikle 1980 sonrası bu oran hızlı bir şekilde düşmeye başlamıştır. Ferhunde Özbay (1982: 174-175) 1982 yılında yayımlanan makalesinde kadınların eğitimi konusu ile ilgili şu değerlendirmelerde bulunmaktadır: "...Ortaöğrenim görenlerin (kadınlar) oranı çok düşük olup yaklaşık yüzde 7'dir, yüksek öğrenim ise kadınlar için bir lükstür. Kadın nüfusun ancak binde beşi yüksek okul mezunudur... Eğitimde cinsiyet ayrımı hem kırsal hem de kentsel kesimde her yaş grubunda vardır. Kırsal kesimde cinsiyet farkı genç kuşaklarda yaşlı kuşaklara göre daha fazladır. Bu, artan eğitim olanaklarından öncelikle erkeklerin yararlandıklarındandır."

Kız ve erkek çocuklarının okula gitmemeleri konusunda ailelerin ifade ettiği nedenler eğitimde cinsiyet eşitsizliğini bize daha iyi göstermektedir. Özbay'ın aktardığı (2015: 65) 1975 Araştırması'na göre, erkek çocukların okula gönderilmemesi, en çok (%33) çocuğun okula gitmek istememesi, hastalanması, başarısız olması gibi nedenlerle açıklanmakta, sayıları erkek çocukların yedi katına ulaşan kız çocukların okula gönderilmemelerine ise en çok (531) evdeki işlerin aksadığı gerekçe gösterilmektedir.

1980'lerde öncesindeki kaos ortamının sakinleşmesi ve uygulanan liberal ekonomi politikaları ile birlikte, kadınların eğitimi için daha elverişli bir ortam söz konusu olmuştur. Zorunlu eğitimin süresinin arttırılması da özellikle kırsalda bulunan kız çocuklarının eğitime devam etme oranlarını arttırmıştır.

2.2. Türkiye'de Kadın ve İşgücüne Katılım

İşgücüne katılım ve eğitim arasında da ilişki bulunmaktadır. Tablo 4'te 1955-2015 yılları arasında kadın ve erkek iktisaden faal nüfus oranları verilmiştir. Tablodaki veriler incelendiğinde kadın ve erkek iktisaden faal nüfus oranlarının sürekli düşüş içerisinde olduğunu görmekteyiz. Bu durumun temel nedenleri olarak tarımsal üretimde makineleşme ve ücretli işçilik ile tarımsal etkinliklerden tarım dışı etkinliklere kayışın artması ve genç nüfusun öğrenimde geçirdiği sürenin artmış olması gerekçe gösterilmektedir (Kazgan 1982: 156).

Tablo 4: İktisaden Faal Nüfus Oranı (+12 yaş)

Yıl	Kadın	Erkek
1955(1)	72,01	95,34
1975	47,28	80,87
1990	42,79	78,28
2015(1)	31,5	71,6

(1)15+ yaş) Kaynak: DİE, İstatistiklerle Kadın 1927-1992, TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı (Erişim Tarihi: 06.10.2018)

1980'lere kadar Türkiye'de nüfusun çoğunluğu henüz köylerde yaşamaktadır. Fakat 24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte tarımsal politikaların değişmesi ile kırsal alanda çözülme artmış ve köyden kente doğru yoğun göçler yaşanmıştır. Bu değişim sonucunda kadınlar tarımsal üretimden çekilirken, işgücüne katılım oranları da düşüş göstermiştir.

Kırsal kesimde mevcut işgücünün büyük alanda çoğunluğunu oluşturan kadınların tarımsal faaliyete katılımı, erkeklerin yanında ek işgücü gibi değerlendirilmekte ve kadınların ev işlerinin uzantısı olarak düşünülmektedir. Aslında kırsalda kadınlar; aile işgücü, ücretli tarım işçisi ve işletme yöneticisi olarak tarıma katıldıkları gibi, tarım dışı faaliyetlerle de aileye ekonomik katkıda bulunmaktadırlar. Kırsal kadınların yönetici olarak tarımsal faaliyetlere katılımı eşlerinin ölümüyle veya çalışmak için köy dışına çıkmalarıyla gerçekleşmektedir. Kısaca kırsalda kadınlar toplam istihdam içinde önemli bir yer almalarına rağmen hak ettikleri karşılığı alamamaktadırlar.

Gülten Kazgan (1982: 143-144), 1982 yılında yayımlanan makalesinde, kadınların mesleki yoğunlaşması ile ilgili şu tespitlerde bulunmaktadır:

“...tarım, belirli hizmet faaliyetleri ve hafif imalat sanayii (tütün, dokuma-giyim, gıda-ıçki, kimya sanayiinde paketlenme gibi) “kadın işleri” diye tanımlanabilir. Bu tür faaliyetlerde çalışanlar arasında kadınlar tarımda ve tütün sanayiinde %50 ve daha fazla, söz konusu diğer kesimlerde %20-35 arası gibi yüksek bir oranı kapsamaktadır...Kadınların mesleki dağılımındaki yoğunlaşmanın niteliğine gelince: Faal kadınların %88’inin tarımda, %4’ünün sanayi ve %8’inin de hizmetlerde çalışmaları (1975) genel çizgilerinde mesleki yoğunlaşmanın yüksekliğini göstermeğe yeter.”

1980 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre iktisaden faal kadın nüfusun %87,31’i tarım sektöründe çalışmaktadır. Tarım sektöründe çalışan kadın nüfusun %67,64’ü ise okuma yazma bilmemektedir. 1980 yılında erkek nüfusun durumuna baktığımızda ise iktisaden faal erkek nüfusun %44,03’ü tarım sektöründe çalışmakta ve %29,74’ü okuma yazma bilmemektedir (DİE 1984). 2015 TÜİK verilerine göre iktisaden faal kadın nüfusun %31’i tarım sektöründedir ve bunların %23,66’sı okuma yazma bilmemektedir. 2015 yılında iktisaden faal erkek nüfusta ise aynı değerler sırasıyla %15,92 ve %4,93’tür. 2015 yılı verilerine göre kadın nüfusun ağırlıkta olduğu sektör hizmet sektörüdür ve bu sektörde çalışan kadınların %43,23’ü yükseköğretim veya fakülte mezunudur. (TÜİK 2015)

2.3. Eğitim ve Evlilik

Türkiye’de eğitim düzeyinin yükselmesi ile evlenmeler arasında bir ilişkinin var olduğu ve eğitim düzeyi arttıkça ilk evlenme yaşının da önemli düzeyde artış gösterdiği genel olarak ifade edilmektedir. Tablo 5’te 1955-2015 yılları arasında kadın ve erkek ortalama ilk evlenme yaşı görülmektedir. Tablodaki verilere göre 1955’te kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı 18,9 iken, 2015’te 24,4’e yükselmiştir.

Tablo 5: Kadın ve Erkek Ortalama İlk Evlenme Yaşı

Yıllar	1955	1975	1990	2015
Kadın	18,9	20,06	21,95	24,4
Erkek	22,5	23,68	24,96	27,5

Kaynak: DİE, İstatistiklerle Kadın 1927-1992, Ankara, 1995. TÜİK, Evlenme İstatistikleri Veritabanı (Erişim Tarihi: 06.10.2018)

Türkiye’de kırsal kesimde eş seçimi genellikle aile büyükleri tarafından yapılır. Gençlerin kendi evlilikleri ile ilgili bu kararlara uymalarının maddi temelleri yaşlıların üretim araçlarına sahip olmaları ile açıklanabilir (Özbay 2015: 68).

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan 1968 Yılı Türkiye’de Aile Yapısı ve Sorunları Araştırmasında örnekleme bulunan kadınların üçte ikisinden çoğu (%67’si kendi onayıyla, %11’i de kendi onayı olmadan), evliliklerinin başkalarınca ayarlandığını söylemişlerdir. Kadınların ancak % 13’ü ailelerinin de onayını alarak kendi seçimlerini yapmışlardır. Kadınların yüzde 9’u ailelerini kendi seçimleri doğrultusunda etkileyemedikleri için “kız kaçırma” yoluyla evlenmişlerdir. Örnekleme erkeklerine aynı soru sorulduğunda, içlerinden ancak yarısı kararın kendisine ait olduğunu söylemiştir.” (Timur 1982: 107).

Tablo 6’da 2016 TÜİK Aile Yapısı Araştırmalarından alınan evlilik kararının alınması ile ilgili sonuçlar görülmektedir. Tablo incelendiğinde günümüzde dahi evliliklerin gerçekleşmesinde görücü usulünün çok yaygın olduğu görülmektedir. Evliliklerin başkalarınca ayarlanması durumu, kadınlarda erkeklere göre biraz daha fazla bir oranda gerçekleşmektedir.

Tablo 6: Evlilik Kararının Alınması (+15) (2016)

	Kendi Kararı Aile Rızasıyla	Kendi Kararı Ailenin Dışı	Görücü Usulü Kendi Rızası	Görücü Usulü Sorularak
Erkek	33,8	2,5	47,8	9
Kadın	27,1	2,6	47,8	14,8

Kaynak: TÜİK, Aile Yapısı Araştırmaları, 2016 (Erişim Tarihi: 06.10.2018)

3. BURSA KIRSALINDA KADIN OLGUSUNDA DEĞİŞİM

Bursa kırsalında kadın olgusunun değişimi ile ilgili kullandığımız veriler 2016 ve 2017 yılında Bursa'nın 52 köyünde gerçekleştirdiğimiz sözlü tarih görüşmelerinden elde edilmiştir. Bursa ilinin topoğrafik yapısına, arazi verimliliğine ve demografik dağılımına dikkat ederek seçtiğimiz yerleşim birimlerinde yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme yaptığımız köyleri ova ve dağ köyleri şeklinde gruplandırarak belli başlıklar altında değerlendirdik.

4. BURSA KIRSALINDA EĞİTİM VE KADIN

Bursa köylerinde yaptığımız araştırmalarda köylerde önceleri ve çoğunlukla erkek çocuklarının okula gönderilmeleri yeterli sayılmıştır. Köylerin kentlere açılmalarının hızlanması ve ulaşım imkânları ile ekonomik yeterliliğin artması ile beraber kız çocuklarının da okula gönderilme oranları artmıştır. Bahsi geçen artış ova köylerinden dağ köylerine doğru giderek yayılmıştır. Kırsal kesimde, kadının eğitim yoluyla bireysel statü kazanması ve ancak eğitilmiş kadınların, evlilikleri dâhil olmak üzere, kendi hayatları ile ilgili karar alabilmeleri mümkün olduğu için, eğitilmiş kadın yüzdesinin her geçen gün arttığını görmekteyiz.

4. OVA KÖYLERİNDE EĞİTİM OLGUSUNA İLİŞKİN BURSA KÖYLÜSÜNÜN ANLATIMI

Gürsu - Ağaköy:

(Ertuğrul Ertem – 1972 – Ağaköy, Köy Muhtarı): *“1950’lerde ilkokul vardı. Kız erkek karışık giderlerdi ama devam eden azdı. Köyden üniversiteye ilk giden şahıs Kemal Ceylan (avukat) idi. 1960’larda.”*

Nilüfer - Görükle:

(Ziya Türkan – 1946 – Görükle): *“Görükle’nin en eski okuluna Pato’nun okulu derlerdi. Mürrüvet Yılmaz’ın dedesi kendi evini okul olması için vermiş, bu yüzden Pato’nun okulu diye ifade ederlerdi. 1936-37 gibi. Kız erkek beraber okurduk. Köyün ilk okuyanları 1950’lerde Hasan Güneş ile Hüseyin Tuzcu.”*

Nilüfer - Çalı:

(Mustafa Yunguş – 1958 – Çalı, Köy Muhtarı) : *“Köyümüz eski köklü bir köy. Osmanlı döneminde sübyan mektebi, medrese varmış. Cumhuriyet döneminde de okullar var.*

Köyümüzde bütün çocuklar okuyor. Okuma yazma oranı %99. Çalı’da eskilerden beri eğitime önem veriliyor. Erkek-kız ayrımı da yoktur. İmkânlar önceden sınırlıydı. 1980’li yıllarda (ihtilal sonrası) köyümüze otobüs verildi. Biz o otobüsü öğrencilere servis aracı yaptık. Okulları dolaşıp geliyordu.”

Nilüfer – Dağyenice:

(Mürrüvet Öne – 1933 – Ürünü): *“60 yıldır köyde okul var. İlkokul vardı 5’e kadar okuyordu. Taşımali sistem gelinceye kadar buradan dışarıya okumaya giden de yoktu. Eskiden kızların okunmasına iyi bakılmıyordu. Vesait yok buradan nasıl göndereceksin. Şimdi okutursun.”*

Nilüfer – İrfaniye:

(Hasibe Çakal – 1960 – İrfaniye): *“En eski okul Rumlardan kalma üç katlıydı. Maalesef yıkıldı. 1970 gibi yeni bir okul yapıldı. Beşe kadar okudum ben. Çalışacak insana ihtiyaç vardı. Gidemedik okula.”*

Nilüfer – Gölyazı:

(İbrahim Şahin – 1963 – Bursa, Köy Muhtarı): *“Köyde Cumhuriyet öncesi bile okul vardı (ahşap bina). Betonarme ilkokul binası 1948’de yapıldı. Daha sonra yakın geçmişte Ünallar ortaokul yaptı. Şu an eski okul boş duruyor. 50li yıllardan itibaren dışarıya okumaya gidenler olmuş, neredeyse her meslek grubundan olan bu kişilerin köylülerle iletişimleri sürüyor ancak tekrar köye gelip yerleşen yok. Genellikle yatılı okullarda okumuşlar.”*

Mudanya - Tirilye:

(Ercan Kara - 1949 – Tirilye): *“Taş mektepte okudum ben. Hem ilkokul hem ortaokuldu. Çocukluğumuzda üniversiteye giden azdı. 1950’li yıllarda üniversiteye gidenler olmuş. Kızlar üniversiteye daha sonra gittiler.”*

Mudanya- Mirzaoba:

(İsmail Hakkı Aytekin – 1933 – Mirzaoba): *“Köyümüzde öğretmen vardı. Üç sene gittim. Köyde çobanlık yapmış yaşını almış bir adamdı. Kursa gitmiş gelmiş, öğretmen olmuş. Okul hayvan bağlama yeri idi. Üç seneden sonra okula Dereköy’e gidiliyordu. Babam beni götürmedi. Köyümüzden Arifiye’ye gidenler oldu. Köyümüzde okula devam eden çok fazla yoktu. Kızlar devam etmiyordu. Öğretmene gelirlerdi.”*

Karacabey - Dağkadı:

(Servet Ertan – 1937 – Dağkadı): *“Köyden ilk okumaya giden kişi yatılı öğretmen okuluna gidiyor (Ahmet Akman). İlk okuyan kız çocuğu 1960 yılında Ankara’da Siyasal Bilgiler eğitimi aldı (Fahriye Yıldız). Aileler kendi imkânlarıyla okuttular. Halen köyle bağlantılarını kesmemişler.”*

Karacabey - Karakoca:

(Mümin Özdemir – 1951 – Karakoca, Köy muhtarı): *“1945’ten sonra bir iki kişi okumak için köyden ayrıldı. 1960’lı yıllarda bu sayı arttı. 1964-1965’te köyde demir ve marangozluk mesleki kursları da açıldı.”*

Mustafakemalpaşa - Koşuboğazı:

(Cavit Taşdemir – 1954- Koşuboğazı): *“İnönü zamanında taş mektep vardı muhtarlığın yerinde. Kız erkek ayrımı yoktu okullarda. İlkokul, ortaokul vardı. Lise için Mustafakemalpaşa’ya gidip geliyorlardı. Önceleri öküz, at arabaları veya at ile gidiyorlardı. Daha sonra traktör, minibüs ile gidiliyor. Köyden ilk okuyanlardan birisi iki dönem Bursa milletvekiliği de yapmış olan Tuğgeneral Ali Elverdi’dir. Ali Paşa Deniz Gezmiş davasına bakan hâkimdi.”*

Mustafakemlpaşa - Doğancı:

(Mustafa Tamık – 1934 - Doğancı): *“Önceden okul yoktu, imkân yoktu. Köyümüzde okul 1950’de açıldı. Kahveyi okul yaptılar. Bizden sonra okuyanlar çıktı.*

Ortaokul ve lise için Mustafakemalpaşa’ya gidiyorlardı. Köye araba alındı çocuklar onunla gidip gelmeye başladılar. Öncesinde çok zorluk çekiliyordu. Kız çocuklarını okula göndermeyen de çoktu. Öğretmenler söylüyordu gönderin diye ama gönderilmedi. Son 15 yıldır kız çocuklarının okuması arttı. Şimdi taşımali sistem var zaten.”

İnegöl - Hayriye Köyü:

(Mehmet Ceylan - 1958 - Hayriye): *“1956-57 gibi köyde ilkokul kuruldu. Daha öncesi cami altında eğitim verilmekteydi. Eskiden kızların eğitimine çok önem verilmiyordu. Ulaşım sıkıntılı olduğu için kızlar okula devam ettirilmiyordu. Ortaokul ve lise için İnegöl’e gidiliyordu.”*

İnegöl - Gündüzlü:

(Durmuş Sadık - 1933 - Gündüzlü): *“Kız erkek beraber gidiyorlardı. Adapazarı’nda (Arifiye Okulu) öğretmen çıktılar. Ergun Hoca, Mehmet Öğretmen, Halil İbrahim Öğretmen oldular. Ortaokul için İnegöl’e gidiyorlardı. Kız çocukları gitmiyordu. Kız çocuklarından en eski üniversite tahsilli 2000’lerin başında. 1975’ten sonra kız çocukları okumaya devam ediyor. Kızların okutulması alışık olan bir şey değildi. Zaten ekonomik olarak da uygun değil ve köyde çalışacak insana ihtiyaç vardı. İlkokul ve ortaokul 1985-90 gibi yapıldı. Okul bitti çoban olduk. Çünkü köyde iş çoktu. Mısır kaz, ayçiçeği kaz, tütün yap derken fırsat olmadı okumaya. Şimdi her yer işyeri eskiden imkân yoktu. İnegöl’e okula yaya gidiyorlardı.”*

Orhangazi - Gedelek:

(İbrahim Çalışkan – 1950 – Gedelek): “Bizim zamanımızda yürüyerek gidiyorduk Orhangazi’ye. İmkânı olup ev tutanlar okuyordu. Arifiye mezunları da var. Öğretmen oldular. Kızlar ve erkekler gitmişler. Mehmet Akman diye köyümüzde öğretmen vardı. Onun sayesinde eğitime önem verildi. Fakat sonra turşu sevdasıyla hızlı ve kolay para kazanınca eğitime verilen önem azaldı.”

Orhangazi - Çakırlı:

(Ferhat Baştürk – 1944 – Çakırlı, Emekli Osmangazi Kaymakam): “Köydeki en eski okul 3 derslik idi.1939’da imece usulü ile yapılmış. 1970’li yıllarda 5 sınıflı okul yapıldı. Ortaokul 1953 yılında Orhangazi’de açıldı. Daha önce Yalova ve Gemlik’de vardı. Eşekle veya yaya olarak gidilirdi. Kimileri de ev kiralardı. Derme çatma evlerdi. Biz 1956 yılında üç kişi ortaokula gittik. Ev tuttuk. Kaç defa bu yolu yaya gidip geldim. Arkadaşlarımdan birisi Ecevit döneminde Milli Eğitim Müdürlüğü yaptı diğeri de Çakırlı’da Belediye Başkanı oldu”.

(Ali Akçın – 1937 – Çakırlı, Emekli Öğretmen): “Arifiye’ye girdik. Ama Demokrat Parti kız ve erkek öğrencileri ayrı okullara gönderince bizi de Kastamonu’ya gönderdiler. Arifiye’ye 1949’da girdim. Bizim köyden 4 kişi gittik Arifiye’ye.

Hem zeytincilik yaptım hem öğretmenlik. İlk görev yerim Belenören oldu. Sonra Çakırlı’ya geldim. Köyümüzdeki ilkokul 1938 yılında köylü tarafından imece usulü ile yapılmıştır.

Köyden ilkokul sonrası okula devam eden ilk kızlar Nermin Uysal (öğretmen okulu), Saliha Susam(bankacı), Berrin Bulamacı (öğretmen okulu) oldu. 1965’ten itibaren kızların da eğitimine önem verilmeye başlandı.”

Kestel - Barakfaki:

(Ahmet Akbulut – Barakfaki, Köy Muhtarı): “Daha öncesinde imkânlar yoktu. Tarlada emek isteyen işler vardı, işçi yoktu. O yüzden okuyamadık. Kız- erkek ayrımı eğitim konusunda yok. 1920’lerden beri köyde okul var.”

Kestel - Derekızık:

(İzzet Güngör – 1972 – Derekızık): “1940’larda ilkokul yapılıyor. Okul için yer sıkıntısı oluşuyor. Kestanelikler de çok önemli. Fakat köyün sakini İbrahim Ağa (Çakır) 3 dönüm kestaneliğini okul yapılması için bağışlıyor. Ahşap bir okuldu. Eğitim 1990’lı yıllarda önem kazanmaya başladı. Üniversite mezunları bu dönemde .”

İzник - Çakırca:

(Zeki Bayrak – 1970 – Çakırca, Köy Muhtarı): “Köyde 1940’larda okul vardı. Teyzem 27 doğumlu okula gitmiş. Eğitim 3 yıllıkmiş, şahadetname alıyorlarmış mezun olunca. Sonra 5 yıllık oluyor okul. Ortaokul için Yenişehir’e giderlermiş. Sonra 1965-67 gibi İzник’te ortaokul açılmış. Köyde eğitim çok eski zamanlardan beri önemli. Babamın 1935 doğumlu arkadaşı Yenişehir’de ortaokul ve liseye gidiyor. Sonra Hava Harp Okuluna gidip pilot oluyor. Eniştem 1957 doğumlu Albay. Kızlar da halk eğitimin kurslarına gönderilirdi. 1970-75’lerde babam ablamı gönderiyordu. Yine 1963 doğumlu ablam öğretmen. Arifiye Öğretmen okulunda okuyan köylülerimiz de var. Öğretmen oldular. Eğitimde kız erkek ayrımı yok.”

İzник - Elbeyli:

(İbrahim Erdem – 1981 – Elbeyli): “1940’lı yıllarda köyde okul vardı. 3 yıllık eğitim veriliyordu. Ortaokul için önceden İzник’e giderlermiş. 1975-76 gibi köyde ortaokul yapıldı.

Köyün ilk okuyanları İşletme Mezunu 1952 doğumlu Süleyman Candar ve Arifiye mezunu 1943 doğumlu Mehmet Uzun’du. Kadınlarda ilk Cemile Ünal (59 doğumlu) emekli öğretmen. Kızlardan Arifiye’ye giden yok.

2000'lerden sonra eğitim önemli olmaya başladı. 2001 krizi sonrası insanlar çocuklarını okutmaya önem verdiler. 1963-67 doğumlulardan 10 kişi üniversite kazanmış. Sonrasında kopukluk var. Sulama kanalları gelince, pazarlama sıkıntısı da olmayınca eğitim ikinci planda kalmış. 2001 krizi ile tekrar eğitim önemli hale geldi.”

Yenişehir - Orhaniye:

(Şaban Can – 1941 – Orhaniye): “En eski okul 1940’lı yıllarda yapıldı. 3 yıllık eğitim vardı. Mehmet Aslan eğitmen olarak görev yaptı. Askerden sonra başladı. Ali Osman Bey de ilk öğretmeni. Köyde okuyan ilk kız öğrenci Gülfiye ve Ülkü Yıldız . Bugün 40- 45 yaşlarındalar. Yenişehir’e servisle gidilirdi okul için. Eskiden kızlar okula gönderilmezdi. 1990’lardan sonra kızlar okula devam etmeye başladılar. Şimdilerde köyün kızları erkeklerinden daha tahsilli. Bu yüzden de köyün kızları köyün erkekleri ile evlenmiyor. Gençler okula başlayınca tarımla alakaları da kalmadı.”

Yenişehir – Barçın:

(Sabri Canbaz – 1948 - Barçın): “1936’da ilkokul yapıldı. Beş yıllık eğitim veriyordu. 1954’te ortaokul yapıldı. Köyün ilk okuyanları 1945-50’li yıllarda Ali Osman (öğretmen), Mehmet Çavuş (astsubay), Katip Mehmet (adliye).

Kız çocukları da erkeklerle eşit derecede okuyor. Köyden okuyan ilk kız çocuğu da bugün 70’li yaşlarda olup başhemşirelik yapmış olan Rahmiye Güner, Ayten Aslan (öğretmen 1946 doğumlu). Memur kısmı çok köyde. Eğitime çok önem veriliyor. Kız erkek ayrımı yok. Asker, memur, savcı çok. Taşınabilir sistem öncesi okulda oyunlar, piyes olurdu. Bizler de izlerdik. Şimdi çocukları alıp götürüyorlar. Okul varken esnafa da iş oluyordu. Bayramlar da belli oluyordu.”

İnegöl - Söylemiş:

(Rıdvan Coşkun – 1968 – Söylemiş): “İlk yatılı okul 1908 yılında yapılmış. 1950 yılında yandı bu okul. 5 yıl eğitim veriliyordu. Öğrenciler ortaokul için Yenişehir’e gidiyorlardı. Köyden çıkan il tahsilli kişi Ali Rıza Öz, 1952-53’lerde öğretmeni. Kız çocukları ilkokuldan sonra devam etmiyorlar evdeydiler. Şu anda herkes okuyor. Okuldan mezun olanlar da gidiyor.”

5. DAĞ KÖYLERİNDE EĞİTİM OLGUSUNA İLİŞKİN BURSA KÖYLÜSÜNÜN ANLATIMI

Orhaneli - Küçükorhan Köyü:

(İsmail Taşdemir – 1952 – Küçükorhan, Köy muhtarı): “Köye 1978 yılında İbrahim Hüseyin Çağlayan tarafından ilkokul yaptırılmış. Köyün daha önce okulu yok. Erkek çocukları yürüyerek Demirci Köyündeki okula gitmekte. Fakat kız çocukları gönderilmiyordu. Bu yüzden de köyde kadınların çoğu okuma yazma bilmiyor.”

Orhaneli - Gümüşpınar:

(Mustafa Özdoğan – 1942 - Gümüşpınar): “Köye gelen ilk öğretmen 1950’lerin başında Hakkı öğretmen. Daha öncesinde köy içinden medrese eğitimi almış ve eğitmen olarak ifade edilen kişiler tarafından eğitim verilmekteydi. 1945-1946’ya kadar köyde ilkokul eğitimi 3 yıldığı. Daha sonra beş yıla çıkarıldı. Kız-erkek karma eğitim söz konusu. Öğrenciler Çarşamba günleri de camiye gidip Kuran öğreniyorlardı. O dönemlerde ilkokul sonrası eğitime devam eden hemen hemen hiç yok. 1970’lerde Orhaneli’de lise yapılıncaya devam edenler olmuş.”

Orhaneli – Serçeler:

(Tekin Uslu – 1974 – Serçeler, Köy Muhtarı): “1940 yılında okul yapılıyor. İlk üç sınıfı buradaki okulda okuyorlar. Dört ve beşinci sınıflar Kusumlar Köyünde okutuluyordu. Kız-erkek yürüyerek okula gidiyorlardı. Jandarma bu köyden ilkokulu bitiren çocukları alıp “gedikli” olsunlar diye astsubay okullarına gönderiyormuş. Erkek- kız çocuğu ayrımı yoktu. 1950 doğumluların hepsi okur-yazar.”

Keles - Uzunöz:

(Enver Aydemir – 1949 – Uzunöz): *“Bugünkü okul sistemine geçmeden önce öğretmen vardı. 3. Sınıfa kadar okutuyormuş. Bu köyden İslam Aksu 6 ay kursa tabi tutulmuş. İstanbul veya Bursa’da. İlk 3 sınıftan sonra ara verilip 4 ve 5’e devam edilmiş. Tarım dersi verilmiş. Buğdayın ekimi, kiraz gibi konuları derste anlatır, yaşlıları getirip derste konuştururmuş.”*

Keles - Belenören:

(Ali Osman Gökçe – 1956 – Belenören): *“Köyde en eski dönemde öğretmen varmış. Öğretmenler kendi köylerinden oluyor. Köyde 3 tane okul vardı. En eski okulu 1930’lu yıllarda köylü yapmış. Daha sonra köylünün toprak vermesi ile devlet bir okul daha yaptırıyor. Köyde kız-erkek ayrımı yok. Köyümüzde üniversite mezunu çok fazladır. Hem ürünlerimiz hem çocuklarımızın eğitimi konusunda köyde bir rekabet söz konusu.*

Taşımali sistem ile 5 köyün öğrencisi burada toplanıyor.”

Büyükorhan - Kınık:

(Fethiye Turan – 1944 – Kınık): *“1940’larda okul vardı. Ortaokul yoktu. İlkokuldan sonra devam edilmiyordu.*

Okula gitmedim ben, koyuna gittim.”

Büyükorhan - Yenice:

(İzzet Zeybel – 1953 – Yenice): *“1954 yılında ilkokul yapıldı. Öncekilerden okuyan çok az ya da hocaya gidiyorlardı. İlkokuldan sonra ortaokul için Orhaneli’ye gidilirdi. Orada ev tutulurdu. Genellikle erkek çocukları okuyordu.”*

Harmancık - Dutluca:

(Recep Bektaş – 1934 – Dutluca): *“Köyde okul 1963’te muhtarın çalışmalarıyla yapıldı. Kız çocukları eşit değildi.”*

6. BURSA KIRSALINDA KADINLARIN İŞGÜCÜNE KATILIMI

Görüşme yaptığımız kadın ve erkek tanıklara 1960’lı yıllardan günümüze işgücü paylaşımı ile ilgili sorduğumuz sorulara aldığımız cevaplar, kadınların ev işleri ile birlikte yoğun bir şekilde tarımsal faaliyetlerde de bulduklarını göstermektedir. Özellikle makineleşmenin olmadığı zamanlarda hububat ekiminde ve tütün gibi emek yoğun işlerin ağır bastığı, aile hesabına yapılan tarımda erkeklerin işgücü daha az kullanılmaktadır. Ailenin ekonomik düzeyi yükselip makineleşme arttıkça, üretimde yalnızca yetişkin erkek işgücü kullanılması yoluna gidilmiş, kadınlar evlere çekilmiştir. Kadınların evlere çekilmesinin bir diğer sebebi de mevsimlik tarım işçisi olarak şehir dışından gelenlerin ve Bursa’ya göçle gelip tarım işçisi olarak çalışanların sayısının artmasıdır.

Kadınların çalışma hayatlarına katkılarını baktığımızda, köy kadınları hayvanları otlatma, bağ ve bahçelerin bakımı, ürünün yetiştirilmesi, süt sağılması ve değerlendirilmesi, bağ-bahçe ve hayvanlardan elde ettikleri ürünleri ilçe pazarlarına getirerek satma, ev işleri, çocuklarla ilgilenme gibi hemen her alanda öncü bir rol üstlenmişlerdir.

Köy kadınlarının aile ekonomisine önemli bir katkısı da kışlık erzak hazırlıklarıdır. Kadınlar, kendilerinin yetiştirdikleri domatesten salça kaynatmakta, kendi buğdaylarından erişte yapmakta, tarhana hazırlamakta, ev bahçesindeki dibekte bulgur dövmekte, nişasta yapmakta, pekmez kaynatmaktaydılar. Yerine göre vişne, kiraz, armut, erik kurutulduğunu görmekteyiz. Ayrıca geleneksel sünnet, nişan, kına gecesi, düğün davetleri ve bayram günleri için özel sofralar kurulduğunu, keşkek yapıldığını, yufkalar açılıp börek yapıldığını ve nohut pişirildiğini tespit ettik.

7. OVA KÖYLERİNDE KADINLARIN İŞGÜCÜNE KATILIMINA İLİŞKİN BURSA KÖYLÜSÜNÜN ANLATIMI

Gürsu - Ağaköy:

(Hasan Subaşıyay – 1941- Ağaköy): *“Eskiden işçi getirilmiyordu. Kadın erkek beraber çalışıyordu. 1970’lerden itibaren Gürsu ve Kestel’den yevmiyeli işçi almaya başladık. Şimdilerde Yavuz Selim, Karapınar taraflarından işçi geliyor.”*

Nilüfer - Görükle:

(Ömer Dilek – 1950 - Görükle): *“Kadınlar erkeklerden daha çok çalışıyorlardı. Hem dışarıda çalışırlardı sonra da evde. Şimdi kadınlar gün yapıyorlar. Çalışmıyorlar ama yaşamlarından daha çok şikâyetçiler, mutlu gözüküyorlar.”*

Nilüfer – Dağyenice:

(Mürüvvet Öne – 1933 - Ürünü): *“Kadınlar orak biçiyorduk, ellerimizle. İmece usulü yapıyorduk. Öküzlerle gidiyorduk. Kadınlar daha çok çalışıyordu.”*

Nilüfer – Konaklı:

(Ali Parlakoğlu – 1949 – Konaklı): *“70’li yıllara kadar kadınlar tarlalarda orak biçiyor erkekler ise çalışmıyordu. 1974 sonrası kadınların kaderi değişti, sosyal güvenceleri oldu. Günümüzde neredeyse hepsinin sosyal güvencesi var” (Tarım BAĞ-KUR’u).*

Mudanya - Tirilye:

(Hikmet Düvenci -1962 – (Tirilye): *“Çiftçi olduğumuz için kadın da erkek de beraber çalışırdık. Bahçede de evde de beraber çalışırdık. Eskiden de böyleydi. Büyüklerden de duyduğumuz aynı.”*

Mudanya – Çekrice:

(Ali Aktürk – 1933 – Çekrice): *“Kadınlar beraber çalışıyordu. Burçak yolmaya, orak yapmaya beraber gidilirdi. 1974-77’den sonra makineleşme ile kadınlar rahatladı. Çok nadiren zeytin zamanı kadınlar gidiyor. Onun harici fabrikalarda çalışıyorlar.”*

Kestel - Barakfaki:

(Kamil Sevinç – 1958 – Barakfaki): *“Eskiden kadınlar daha çok çalışıyordu. Koza, tütün kadınların belini büküyordu. Kadınlar toplanıp tarlaya giderdi. Başlarında bir erkek ile. Sabahleyin gelip dizerlerdi. Aynı zamanda ev işleri, çoluk-çocuk vardı. Kaynana, kaynatadan korkulurdu.”*

Kestel - Derekızık:

(Veysel Eren – 1933 – Derekızık): *“Kadın-erkek beraber çalışılırdı. İşçi geldiği için kadın çok çalışmazdı. Yemek vs. yapmak kadının görevi idi. Fasulye zamanı kadın tohum ekimini yapıyor. Kadının ihtiyaçlarını da erkek karşılıyor. Ailenin ekonomik durumuna göre de değişiyor kadının yaptığı işler.”*

Karacabey - Dağkadı:

(Celali Çivici – 1934 – Dağkadı): *“O dönemlerde her işe kadınlar koşturuyordu, tarıma ve ekonomiye katkıları büyüktü ancak kıymetleri yoktu.”*

Karacabey - Karakoca:

(Metin Din – 1943 – Karakoca) : *“Köy dışında Karacabey’e orak biçmeye gidenler olurdu, kadınlar erkeklerin yarısı kadar ücret alırdı (erkek: 5 lira kadın: 2,5 lira).”*

Mustafakemalpaşa - Koşuboğazı:

(Atluhan Güneş – 1953 – Koşuboğazı): *“Kadınlar yevmiye ile orak biçmeye çiftliklere gidiyordu. Babalar kahvede.”*

Mustafakemalpaşa – Paşalar:

(Cengiz İçer – 1969 – Paşalar): “Kadınlar elde orak biçerlerdi, hayvancılık (küçükbaş) da vardı. Mısır ekim ve kazmasını kadınlar yapardı. Dedem oturuyormuş gölgede. Babaannem orakla biçermiş. Getir buraya da gölgede bağlayayım dermiş dedem. Çamaşır da elde yıkaniyordu.”

Yenişehir - Orhaniye:

(Kafiye Teyze – 1951 – Orhaniye): “Köyde kadınlar daha çok çalışıyorlar. Kıra gider, evde çalışır. Adamlar kahveye kaçarlar, her iş kadınlarda. Kadınlar daha çok çalışıyor. Çocuklar sırtta tarlaya yürüyerek gidilirdi. Çapa yapılır, orak yapılırdı. Sonra eve gelip bir de ev işlerini yaparlardı. Tarladan gelip doğum yapanlar bile vardı.”

Yenişehir - Söylemiş:

(Muzaffer Alkış – 1940 - Söylemiş): “Kısa hazırlık olarak tarhana, bazlama, tirit, salça, hamur, bulgur yapardık. Kadınlar hep daha fazla çalışıyordu. Kıra giderdik, eve geç gelince bir de erkekler döverdi. Kadınlar 65-70 yaşlarına kadar çalışıyordu.”

Yenişehir – Barçın:

(Mehmet Sayar – 1952 – Barçın): “Kadınlar artık rahat. Şehirden köy ekmeği alınıyor. Eskiden tütün, salata zamanı kadınlar çok çalışıyordu. 10-15 sene salata toplandı. Kadınlar iki buklüm toplardı.”

İnegöl - Hayriye:

(Ayşe Atabay – 1948 - Hayriye): “Eskiden kadınlar daha çok çalışırdı.”

İnegöl - Gündüzlü:

(Mehmet Türkan – 1948 - Gündüzlü): “Kadınlar kendi arazilerinde değişik yaparlar, sırayla işlerini bitirirlerdi. O zamanlar kadınlar daha çok çalışıyorlardı. Ekmeği kendileri fırınlarda pişirirlerdi. Çamaşırı dereye yıkarlardı. Şimdi kadınlar hanım oldular çapa yok orak yok. Şimdi yetiştirdikleri meyveleri Oylat’a kaplıcalara götürüp satıyorlar. Fazla olanlara tüccar geliyor. Ürünler şehir dışına bile gönderiliyor.”

İnegöl – Tekkeköy:

(Sami Koşucu – 1955 - Tekkeköy): “Zeytin zamanı başka köylere zeytin toplamaya gidilirdi. Kadınlar da erkeklerle beraber çalışıyorlardı.”

Orhangazi - Çakırlı:

(Raşit Barutçu – 1935 – Çakırlı): “Bizim gençliğimizde kadınlar daha çok çalışırlardı. Hem kır işi hem ev ve çocuk işi vardı. Bugün kadınlar rahat.”

İznik - Elbeyli:

(Yıldırım Bodur – 1969 - Elbeyli): “Köza zamanı kadınlar ve çocuklar yoğun çalışıyorlardı. Kadınlar şimdi kendi bahçelerinde çalışıyorlar. Arazisi olmayan ya da az olan kadınlar da yevmiye ile konu komşuya çalışmaya gider. Eskiden değişik usulü vardı. Artık yevmiyeye döndü. Buğday dövülecek, ekme yapılacak hep beraber yapardı kadınlar. Köyde üç fırın varsa üçü de yakılır herkes sıra ile ekmeğini pişirirdi. Hamur yoğurmayı bilmeyenlerin hamurlarını da yoğururdu kadınlar. Her şeyimiz değişti.”

Osmangazi- Selçukgazi:

(Ali Arhan – 1962 – Selçukgazi, Köy Muhtarı): “Tütünde kadının rolü daha fazlaydı. Meyveciliğe başladığımızdan beri kadının rolü azaldı. Teknoloji ile makineleşme ile kadının çalışmasına gerek kalmadı. Tütün emek ister, meyvede ilacını ayarladıktan sonra sorun yok.”

8. DAĞ KÖYLERİNDE KADINLARIN İŞGÜCÜNE KATILIMINA İLİŞKİN BURSA KÖYLÜSÜNÜN ANLATIMI

Orhaneli - Gümüşpınar:

(Dursun Oruç – 1962 - Gümüşpınar): *“Köyde meci usulü dedikleri imece usulü vardı. Kadın erkek beraber çalışıyorlardı. Diğer köylere çalışmaya da kadın erkek beraber gidiliyordu. Orak zamanı özellikle.”*

Orhaneli – Letafet:

(Emine Asa – 1953 – Letafet): *“Kadın-erkek diğer köylere özellikle orak zamanı işçi olarak gidiyorlardı. Erkekler yol yapımlarında da çalışmışlar. Bir diğer geçim kaynağı orman. Ormandan kesim yapıyorlarmış.”*

Keles – Sorgun:

(Necati Ekşi – 1956 - Sorgun): *“Köyün arazisi kuru ve kıraç olduğu için önceden diğer köylere çalışmaya gidilirdi. Erkekler Gemlik, Mudanya taraflarına sırtlarında yorganlar ile çalışmaya giderlerdi. Kadınlar da yakın köylere çilek toplamaya giderlerdi.”*

Keles Uzunöz:

(Celal Hizmet – 1947 – Uzunöz): *“Tarım ve hayvancılık yeterli olmadığı için köyün erkekleri diğer köylere çalışmaya giderlerdi. Zeytin için Mudanya’ya, bağ bellemek için Misi’ye.”*

Harmancık - Dutluca:

(Meryem Bektaş – 1941 – Dutluca): *“Kadın erkek beraber çalışırdık tarlada. Ev işleri, çocuklar da bizim üzerimizdeydi.”*

Büyükorhan - Kınık:

(Ahmet Oruç – 1933 – Kınık): *“Köy kadınları salça, tarhana, turşu, erişte, bulgur, fasulye ile kışa hazırlık yapıyorlar. Her ev kendi ihtiyacını karşılıyor.”*

Bursa Kırsalında Kadın ve Evlilik

Bursa kırsalında kadınların ilk evlenme yaşları ve evlilik kararının alınması ile ilgili değişim geleneksel aile yapısındaki değişimle paralel gerçekleşmiştir. Değişimde özellikle göç ve eğitim faktörleri etkilidir. Geleneksel aile yapısındaki değişimi incelemek amacıyla sorduğumuz sorulara aldığımız cevaplarla Bursa yerelinde 1970’lerden itibaren büyük aile tipinin yerini çekirdek ailenin almaya başladığını, evlilik yaşının arttığını, gelinlere ayrı ev açılmaya başlandığını görmekteyiz.

9. OVA KÖYLERİNDE AİLE YAPISINDAKİ DEĞİŞİME İLİŞKİN BURSA KÖYLÜSÜNÜN ANLATIMI

Gürsu - Ağaköy:

(Turan Sarı – 1955 – Ağaköy): *“1980’li yıllardan itibaren betonarme evler yapılmaya başlandı. Para çok kazanılınca evler değişti. Gelinler 1980’li yıllarda ayrı eve çıkmaya başladılar. Daha önce hep berber yaşanılıyordu.”*

Nilüfer - Görükle:

(Nevzat Ulutaş – 1947 - Görükle): *“Evlerde ilk değişim 1970’lerde başladı. Gelinlere yeni evler yapıldı. Önceden gelin aynı eve geliyordu.”*

Mudanya – Tirilye:

(Hikmet Düvenci – 1962 – Tirilye): *“Evlenme yaşı erkeklerde 25-27 idi. Askerden evvel kız verilmezdi oğlana.”*

Mudanya - Mirzaoba:

(İsmail Hakkı Aytekin – 1933 - Mirzaoba): *“Askerden geldikten sonra erkekler evleniyordu. Kızlar 17-18 gibi evlenirdi. Gelinler aynı eve geliyordu. Son 10 yıldır ayrı olanlar arttı.”*

İnegöl - Hayriye:

(Cemal Şengün – 1943 - Hayriye): *“Düğünler çok neşeliydi. Eskiden düğünler kadın erkek ayrı idi. Anne babanın isteği doğrultusunda gelin tercih edilirdi. İstemeye gidilir. Kız tarafı onay verirse oğlan tarafı hediyeler götürürdü.”*

(Ayşe Atabay – 1948 - Hayriye): *“Gelinler dışarı çıkamazdı önceden. Düğün ve kınalar kız erkek ayrı olurdu. Kızlar evde erkekler dışarıda. Şimdi artık karışık. Kız ve oğlan, aileleri isterse evlenirlerdi. Aile onayı olmadan evlenemezlerdi. Başlık parası alınırdu. Kız tarafı çeyiz hazırlığı için başlık talep ederdi.”*

İnegöl - Gündüzlü:

(Durmuş Sadık – 1933 - Gündüzlü): *“Eskiden dışarıya kız dahi verilmiyordu. Artık veriliyor. Başlık parası vardı. Kalkalı 30 yıl kadar oldu. Başlık parasına ağırlık deniliyordu. Kız isterse istemeye gidiliyor. Bir daha giderken çember ucuna para sarılıp veriliyor. Kız ailesi belirliyor fiyatı. 1972 yılında verilen çember ucu parası 5000 lira (büyükbaş hayvan daha ucuz).”*

Yenişehir - Orhaniye:

(Şükrü Bayram – 1958 – Orhaniye): *“Eskiden evlilikler görücü usulü yapılmaktaydı. Gelin ile damat düğüne kadar birbirlerini görmezlerdi. Düğünler çalgılı ve mevlitle yapılırdı. 1980’e kadar başlık parası uygulaması vardı. Ailelerin durumlarına göre belirlenirdi başlık parası..”*

Yenişehir - Söylemiş:

(İsmail Karaca – 1935 - Söylemiş): *“Düğünlerde Çingeneler çağırılırdı. Çalgıları ile gelirlerdi. Evliler, gençler eğlenir oynarlardı. Kız-erkek istediklerine veriliyordu.”*

Orhangazi - Gedelek:

(İbrahim Çalışkan – 1950 – Gedelek): *“Eskiden köy düğünü yapılırdı artık düğünler salonlarda yapılır oldu. Düğünlerde yemekler yapılırdı, cevizli lokum dağıtılırdı. Artık sadece cevizli lokum dağıtılıyor. Evlilik yaşı önceden küçüktü. Şimdilerde arttı.”*

Orhangazi - Çakırlı:

(Ferhat Baştürk – 1944 – Çakırlı, Emekli Osmangazi Kaymakam): *“Aile hep beraber yaşardı. Kaç erkek çocuğu varsa herkes bir odada yaşardı. Bir karavanada yerlerdi... Evlenecek gençlerin kendi kararları önemli. Ama ekonomik olarak güçlü olan erkek bir kızı isterse, kızın gönlü başkasında olsa da alırdı. Görücü usulü az.”*

(Ali Akçın – 1937 - Çakırlı): *“1980’lerden itibaren gelinler ayrı eve çıkıyorlar. Kız istemeye gidildiğinde ev var mı diye soruyorlar.”*

Orhangazi – Narlıca:

(Nizamettin Yolcu – 1934 – Narlıca): *“Betonarme evler 1968-70’lerden beri var. Banyo tuvalet yoktu evlerde önceden o yüzden yeni evler yapıldı. Gelinler ayrı evlere geliyorlar.”*

Kestel - Barakfaki:

(Halil İbrahim Duman – 1953 - Barakfaki): *“1970-75 ilk betonarme evler yapılmaya başlandı. Gelin kaynana evleri altlı üstlü. Ayrı olanlar çok fazla değil.”*

Mustafakemalpaşa - Koşuboğazi:

(Cavit Taşdemir – 1954 – Koşuboğazi): *“Köyde gelinler önceden beraber otururlardı. 1980’lerde ayrı eve çıkmaya başladılar.”*

Mustafakemalpaşa - Doğançı:

(Ali Şen – 1930 - Doğançı): “Eskiden başlık parası vardı. Örneğin 30 okka yün, 250-300 TL para verilirdi. Kızın anasına, babasına hediyeler alınırdı. Şimdi artık kızla oğlan anlaşılıyor evleniyor.”

İzmit - Çakırca:

(Zeki Bayrak – 1970 – Çakırca, Köy Muhtarı): “Yeni evlenenler ayrı eve çıkıyorlar. Ev de kapı da ayrılıyor. 20 yıldır gelinlerin ayrılması yaygınlaştı köyümüzde.”

10. DAĞ KÖYLERİNDE AİLE YAPISINDAKİ DEĞİŞİME İLİŞKİN BURSA KÖYLÜSÜNÜN ANLATIMI**Harmancık - Dutluca:**

(Recep Bektaş - 1934 – Dutluca): “Evliliklere aileler karar veriyordu. Gelinler düğün gecesi kocalarını görebiliyordu. Eski düğünler 3 gün sürüyordu. Köy odasında cumadan toplanılırdı. Danışık yapılırdı. Cumartesi çalgıcılar geliyordu. Karşılama yapılırdı. Tüfek atılırdı. Tahtadan hedef konulurdu ateş edilirdi. Düğüne diğer köylerde gelenler köylü arasında dağıtılırdı.”

Büyükorhan - Kınık:

(Fethiye Turan – 1944 - Kınık): “Kızla oğlan düğün öncesi birbirini görmezdi. Aileler karar verirdi kiminle evleneceğine. Duvağı açınca birbirlerini görürlerdi.”

Keles - Uzunöz:

(Özer Oruç – 1966 – Uzunöz): “14-15 yaşına gelen kızlar evlendiriliyordu. Nişanda yüzük takılmıyordu. Damadın babası nişanlanacak kızın başına bez atıyordu ve nişanlanmış oluyorlardı. Kayınpeder ve kayından gelin kaçıyordu. Kaçmazsa tersliyorlardı.”

Osmangazi – Kirazlı:

(İbrahim Yılmaz – 1962 – Kirazlı): “Köyde genellikle büyük aileler vardı. 15 senedir gelinlere ayrı ev açılıyor. “

11. SONUÇ

Türkiye’de kırsal yörelere devlet eliyle giden ilk hizmet eğitimidir. Bununla birlikte, bu hizmetlerin yaygınlaşması yine 1950 sonrası döneme rastlamaktadır. Bursa köylerinde yaptığımız araştırmalarda köylerde önceleri ve çoğunlukla erkek çocuklarının okula gönderilmeleri yeterli sayılmıştır. Köylerin kentlere açılmalarının hızlanması ve ekonomik yeterliliğin artması ile beraber kız çocuklarının da okula gönderilme oranları artmıştır. Bahsi geçen artış ova köylerinden dağ köylerine doğru giderek yayılmıştır. Kırsal kesimde kadının ancak eğitim yoluyla bireysel statü kazanması ve en başta evliliği konusunda kendisinin karar alması gerçekleşebildiği için, eğitilmiş kadın yüzdesinin her geçen gün arttığını görmekteyiz.

KAYNAKÇA

DİE (1984). 1980 Genel Nüfus Sayımı. Ankara.

DİE (2003). 2000 Genel Nüfus Sayımı. Ankara.

DİE (1995). İstatistiklerle Kadın 1927-1992. Ankara.

TÜİK, “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi” (ADNKS). http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 (Erişim Tarihi: 05 Ekim 2018).

TÜİK (2016). “Aile Yapısı Araştırmaları”. http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 (Erişim Tarihi: 06 Ekim 2018).

TÜİK (2018). “Evlenme İstatistikleri”. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=112&locale=tr> (Erişim Tarihi: 06 Ekim 2018).

TÜİK, (2018). “İşgücü İstatistikleri” <https://biruni.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> (Erişim Tarihi: 06 Ekim 2018).

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II (1989). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay.

Baran, Tülay Alim (2010). “Atatürk’ün Eğitim Düşüncesi”. *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu (07-09 Aralık 2005)*. Haz: M.Alper Parlak, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay.

Kazgan, Gülten (1982). “Türk Ekonomisinde Kadınların İşgücüne Katılması, Mesleki Dağılımı, Eğitim Düzeyi ve Sosyo-Ekonomik Statüsü”. *Türk Toplumunda Kadın*, Gen. İkinci Baskı, Der: Nermin Abadan Unat, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yay.

Özbay, Ferhunde (1982). “Kırsal/Kentsel Kesimde Eğitimin Kadınlara Etkisi”, *Türk Toplumunda Kadın*. Gen.İkinci Baskı, Der: Nermin Abadan Unat, Ankara,:Türk Sosyal Bilimler Derneği Yay.

_____ (2015). *Dünden Bugüne Aile,Kent ve Nüfus*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Şişman, Mehmet (2012). *Eğitimde Mükemmellik Arayışı Etkili Okullar*. 3. Baskı. Ankara : Pegem Akademi Yayınları.

Timur, Serim (1982). “Türkiye’de Aile Yapısının Belirleyicileri”, *Türk Toplumunda Kadın*. Gen. İkinci Baskı, Der: Nermin Abadan Unat, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yay.

Türkdoğan, Orhan (2016). *Türkiye’de Köy Sosyolojisi ve Temel Sorunları*. Konya: Çizgi Kitapevi.